

7. *Китайгородская Г.А.* Интенсивное обучение иностранным языкам: теория и практика. – М.: Русский язык, 1992.
8. *Лейтес Н.С.* Умственные способности и возраст. – М.: Педагогика, 1971.
9. *Леонтьев А.А.* Язык и речевая деятельность в общей и педагогической психологии: избр. психол. тр. / А.А. Леонтьев; Моск. психол.-социал. ин-т; гл.ред. Д.И. Фельдштейн. – М.: Изд-во Моск. психол.-социал. ин-та; Воронеж: НПО «МОДЭК», 2004.
10. *Мельник А.Е.* «Проблемный подход» при обучении устному высказыванию. Психология и методика обучения иностранным языкам в вузе. – М., 1976. – С. 72–97.
11. *Мильруд Р.П.* Организация обсуждения проблемы на уроке иностранного языка // Иностранные языки в школе. – 1986. – №4. – С. 34–37.
12. *Пассов Е.И.* Коммуникативный метод обучения иноязычному говорению: Пособие для учителей иностранных языков. – М.: Просвещение, 1985.
13. *Пассов Е.И., Шаридова З.Г.* Коммуникативное мышление как феномен и его структура // Издательство ВГПИ, 1982. – С. 12–23.

Анотації

У статті приділено увагу розвитку комунікативної компетентності ліцеїстів і їх умінню висловлювати свою думку англійською мовою з допомогою необхідних дискурсів у мультимедійному супроводі.

В статье уделяется внимание развитию коммуникативной компетентности лицеистов и их умению выразить свою мысль на английском языке при помощи необходимых дискурсов в мультимедийном сопровождении.

The author pays attention to the promotion of communicative skills development and the ability to express their ideas in English assisted by the necessary discourses based on multimedia desk accompaniment.

Полілог на уроках англійської мови як засіб реалізації комунікативного підходу до навчання

Белла ХОДОС,

кандидат педагогічних наук, учитель англійської мови ліцею, спеціаліст вищої категорії, вчитель-методист

Основне призначення вивчення іноземних мов у загальноосвітніх навчальних закладах полягає у формуванні комунікативної компетентності, тобто здатності і готовності учня здійснювати міжособистісне та міжкультурне спілкування. Мовлення стимулює не необхідність (коли учень має розмовляти іноземною мовою), а потребу в реальному спілкуванні.

Над цим питанням працювало багато вчених. Серед них: американський педагог Г.Палмер, який вважав, що потрібна система, спрямована на оволодіння учнями «логічно побудованим» граматичним та лексичним матеріалом [2]; учений М.Уест, який пропонував формувати і розвивати усне мовлення на основі тексту, відповідей на передбачений текст-запитання, парної роботи з текстом, а потім – діалогів, що потрібно засвоїти [3; 4]. Врахувавши висновки вчених, ми помітили, що учні починають користуватися мовою, коли їхня увага зосереджується на отриманні інформації. Різні проблемні ситуації стають засобом інтерактивної комунікації.

Висловлювання учнів під час бесіди, коли обговорюється будь-яке питання, набуває природного

характеру, якщо мовленнєву діяльність організовано в рамках групового спілкування. Незважаючи на те, що деякі вчені в галузі психології і психолінгвістики вказують на переваги полілогічної форми спілкування порівняно з діалогічною, на сьогодні проблема групової мовленнєвої взаємодії залишається недостатньо розв'язаною.

Нині на уроках іноземної мови переважають індивідуальні або парні форми організації навчальної роботи, які представлені монологічним або діалогічним мовленням учнів. Спілкування здійснюється переважно в таких формах, як *учитель – учень, учитель – клас, іноді учень – учень і рідко учень – учні.*

Думку вчених про цю проблему висловлює Р.Л. Олврайт: «Я вважаю, що групова мовленнєва

Під час стажування ліцеїстів у Німеччині

взаємодія на уроці є не аспектом «сучасних» методів навчання мови, а фундаментальним фактом шкільної педагогіки, фактом, який свідчить про те, що відбувається в класі, має місце у повсякденній взаємодії людей (person-to-person interaction). Нам треба змінити навчальні перспективи. Не потрібно сприймати групову взаємодію на уроці як метод навчання усної мови..., а потрібно сприймати її як природний компонент шкільної педагогіки. Не можна бути «за» чи «проти» групової взаємодії – вона є вирішальним чинником у житті класного колективу» [1].

В умовах, коли група учнів обговорює будь-яке питання, кожен з учасників розмови може висловити свою думку, погодитися або не погодитися з товаришами, зробити висновки. Так школярі розвивають уміння та навички визначати тему, зміст бесіди, з'ясовують факти і повідомляють додаткову інформацію. Учні вчать розподіляти увагу між формою і змістом висловлювань, що визначає їхній рівень комунікативної компетентності. Вони можуть корегувати висловлювання один одного (виправляти граматичні помилки, ставити уточнюючі запитання тощо), навіть якщо не одержують такого завдання від учителя.

Треба зазначити, що групова організація спілкування сприяє не тільки власній мовленнєвій практиці, а й аудіюванню іноземної мови.

Переваги групової мовленнєвої співпраці можуть бути ефективно використані в тому разі, якщо буде організовано цілеспрямоване навчання **полілогу**. І тут важливу роль відіграє колективне обговорення запропонованих учителем питань. Для цього треба навчати школярів продуктивних прийомів полілогічного спілкування.

У викладанні англійської мови в ліцеї ми користуємося такою системою прийомів навчання учнів групового спілкування, в якій можна виділити три групи.

Перша група. Ці прийоми спрямовані на подання запиту про інформацію (прохання повідомити щось про факт в цілому або уточнити деякі деталі).

Друга група. Прийоми цієї групи спрямовані на підтримку групового спілкування. Вони забезпечують мовленнєву взаємодію, логічний перехід від одних висловлювань до інших і навчають нестандартної реалізації стереотипів поведінки.

Розглянемо ці підходи детальніше.

1. Для того, щоб виявити схожі або протилежні позиції з мовного питання, самому підтримати розмову, залучити до неї інших учасників або уточнити одержану інформацію, необхідне комунікативне використання певних зв'язувальних реплік:

а) згоди або незгоди: Right, I think the same; As for me, I think...; I'm afraid you are mistaken, he must...;

б) реплік, які доповнюють висловлювання того, хто говорить: More than that; Besides; To make the things worse...;

в) фраз уточнюючого характеру: As for me, I think...; Well, I suppose; I believe...;

г) питань уточнюючого характеру: And what's our idea about this? What makes you think so, I wonder? Where have you got your information?

г) порад та обіцянок один одному: Next time I'll be more careful; I think you must be gentler and kinder; I am always ready to help you; You are welcome.

2. Для того, щоб учні не обходили «гострих кутів», висловлюючи власну думку в груповому спілкуванні, їх необхідно навчати ставити так звані «провокаційні» запитання, які допоможуть глибше проаналізувати проблему, сприятимуть мовленнєвій взаємодії ліцеїстів.

Подібні комунікативні дії реалізуються за допомогою:

а) запитань «провокаційного» характеру: And if you were in his shoes would you act this way?

б) суб'єктивної оцінки, що дає один із учасників бесіди іншому, яка не збігається з його самооцінкою: But I don't eat too much! It's my mother who used to give me a lot of food.

Третя група. Прийоми цієї групи спрямовані на прийняття остаточного рішення з питання, яке обговорюється.

Наприклад: So, I think we are right. He is too ambitious to fulfill this task.

Учитель має вибрати найефективніший спосіб організації спілкування у формі полілогу (вільна бесіда, полеміка, суперечка, дискусія).

Аналіз групової навчальної співпраці дає змогу зробити висновок, що вільна бесіда учнів не завжди має чітку мету. Зазвичай у ній яскраво виражено момент початкової згоди учасників. Метою полеміки і суперечки є висловлювання власного погляду, в результаті чого протилежна сторона є суперечником у спілкуванні. Мета навчальної дискусії – досягнення певного ступеня погодження думок учасників під час обговорення будь-якого тезису.

Ми дотримуємось думки, що найпродуктивнішим способом організації групового спілкування на уроці є **навчальна групова дискусія**, в процесі якої аналізується надана інформація і приймається

єдине, обґрунтоване рішення. Дискусія активізує розумову діяльність учнів і як спосіб послідовного вирішення комунікативних завдань сприяє навчанню полілогічного спілкування. Однак для досягнення рівня ефективної мовленнєвої співпраці недостатньо тільки вибрати спосіб організації групового спілкування. Необхідна також відповідна змістова основа мовленнєвої діяльності, яка була б близькою та цікавою учням.

Як показав досвід викладання англійської мови в ліцеї, цим вимогам найбільш повно відповідає **комунікативна рольова гра**, побудована на основі відомих гостросюжетних фавул. У рольовій грі пропонуються досить точні і зрозумілі учням орієнтири для групової мовленнєвої взаємодії.

На нашу думку, рольова дискусія дає змогу учням зняти комунікативні бар'єри у спілкуванні, сприяє мовленнєвій практиці, допомагає кожному обдумати своє висловлювання. Всіх учасників дискусії об'єднує сюжет, організаційні форми, правила.

Наведемо приклад розроблення полілогу «Обговорення планів». Працюючи над ним, ми враховували теоретичні і практичні положення методу активізації можливостей особистості й колективу. Полілог розрахований на 6 годин на тиждень. Якщо немає можливості виділити таку кількість годин, можна скоротити час до 3 годин та тиждень. У цьому разі необхідно поділити полілог на дві частини, а потім вводити кожну частину як окремий полілог. Розроблення та введення полілогу має таку послідовність:

- введення полілогу;
- первинне розроблення;
- вторинне розроблення;
- третій етап розроблення (ансамблевий етюд).

Якщо береться половина полілогу, то, відповідно, витрачається вдвічі менше часу. Полілог побудований не за тематичним принципом, а за ситуативним, тобто він охоплює ситуації, близькі до життєвих, що дає можливість забезпечити мотивованість мовленнєвих дій учнів.

Цей полілог містить лексичні одиниці та граматичні форми, необхідні в усно-мовленнєвому спілкуванні. Варто наголосити, що за одиницю навчання взято не окреме слово, а *висловлювання*; одиницею організації навчальних матеріалів є *ситуація*, яка має ознаки прикладу та інваріантності.

Починаючи методичне розроблення матеріалу, вчитель має передусім виділити мовленнєві одиниці (комунікативні блоки) і граматичний матеріал для подальшого опрацювання як на рівні репродукції (первинне опрацювання, або тренування у спілкуванні), так і на рівні продукції (вторинне розроблення, або практика спілкування).

Розроблення здійснюється поетапно.

Перший етап (первинне розроблення, або тренування у спілкуванні) передбачає використання в навчальному спілкуванні мовленнєвих одиниць за поданою вчителем моделлю. Після цього необхідно проаналізувати граматичні явища, які є в мовленні.

На **другому етапі** мовленнєві одиниці вживаються без жорстких рамок моделі.

У полілозі «Обговорення планів» для активного використання вибрано такі мовленнєві одиниці:

- 1) інформація про людину (хто вона, скільки років, де живе, в якому класі навчається, які мови вивчає);
- 2) структура уроку;
- 3) плани на майбутнє (куди підемо, що подивимося тощо);
- 4) родичі;
- 5) різні захворювання.

На цьому матеріалі можна опрацювати такі граматичні явища, як дієслово *to be*, дієслово *to have*, артикли (означений і неозначений), кількісні числівники, порядок слів у різних типах речень, форма наказового способу тощо.

ПОЛІЛОГ

Teacher: Children, I've got a nice piece of news for you. Your spring holidays begin tomorrow. And a group of British boys and girls is coming to visit us. Here's a photo of their group.

P1: Who is this tall boy in spectacles?

T: He is John Todd.

P2: Does John live in London?

T: No, he doesn't. He lives in Cardiff, the capital of Wales.

P3: Has he got any friends?

T: Ask him when you meet.

P4: He is very intelligent, but absent-minded.

T: Is he? Why do you think so?

P5: Because of his spectacles.

P6: And that pretty, smiling girl. Who is she?

T: That is Jane Benn.

P7: How old is she?

T: She is twelve.

P1: She has some pets, hasn't she?

T: Who knows... Why do you ask?

P8: She looks very caring and kind.

T: Do you think so? May be...

P3: Who is this good-looking young woman in the middle of the group?

T: That is their teacher, Mrs. Rebecca Johnson.

P9: I like that small well-dressed girl with two thick plaits. What is her name?

T: As I can remember her name is Mary Murphy.

P10: Has she got any brothers or sisters?

T: I don't know exactly, but I think she has. Most British families have more than one child.

P4: Is she from London?

T: Yes, she is. The other children here are from Edinburgh, Manchester, Coventry, Birmingham, Glasgow, Cambridge, Oxford, Liverpool, Stratford-on-Avon.

P1: Are they from different cities?

T: Yes, they are.

P11: What are their names?

T: These two are Michael Whitfield and Peter Pink. Those two are Alice Miles and Elizabeth Larry and others.

P5: How many children are there in their group?

T: Twelve boys and girls, and a teacher. And is everybody present in our group?

P12: No, Katya Novikova and Volodya Shuvalov are absent. They are ill.

T: We must decide what we can show the guests.

P7: They are coming on Monday so we can show them our school.

P8: On the other days we can take them to the Circus, to the Palace of Youth, to the theatre...

P9: We can also invite them to our sports holiday...

У цілому методика пропонує чотирикратне введення полілогу.

1. Введення в ситуацію. На цьому етапі вчитель сам емоційно розповідає зміст полілогу з перекладом кожної фрази. Далі буде перекладено лише незнайомі слова або фрази. Під час розповіді учні одержують ролі-маски учасників полілогу. Роль допомагає створити ігрову мотивацію мовленнєвого спілкування на заняттях. Крім цього, вона допомагає подолати психологічні бар'єри.

На введення в ситуацію потрібно від 2 до 10 хвилин.

2. Дешифрування полілогу. Перед початком цього етапу вчитель каже: «Дивіться на мене! Слухайте мене! Повторюйте за мною!» Цей етап триває 30–40 хвилин. Він проводиться за схемою: вчитель (фраза іноземною мовою) – хор (повторення за вчителем) – вчитель (переклад) – вчитель (ще раз повторення того самого тексту іноземною мовою) – хор (повторення за вчителем).

3. Активний сеанс. Учням дається установка на пригадування фрази англійською мовою після виголошення її вчителем українською і на висловлення подумки фрази англійською мовою після вчителя. По закінченні усного вступного курсу учні одержують надруковані полілоги, дивляться на англійський текст і подумки повторюють його за вчителем. Він читає за схемою: українська фраза – англійська фраза з паузами між ними 2–3 секунди. Мета цього етапу – довільне запам'ятовування нового матеріалу. На це витрачається 10–15 хвилин.

Аналізуючи використання різних форм полілогу, можна зазначити, що систематична робота в цьому напрямі дає позитивну динаміку у формуванні мовленнєвих навичок. Звернімося до спостережень, які проводились протягом 2008–2009 навчального року в 10 (історичному) класі і подивимося на активність учнів у різних формах полілогу (див. Табл. 1).

Отже, підбиваючи підсумок аналізу питання розвитку комунікативної компетентності засобами полілогу, можна зазначити, що він є одним із найефективніших прийомів організації іншомовного спілкування. Він дає змогу тренувати вимову учнів, будувати граматичні і лексичні конструкції, передавати емоції й почуття, посилює бажання вивчати іноземну мову.

Таблиця 1

	Кількість учнів	Навчальна дискусія	Комунікативна рольова гра	«Круглий стіл»
Початок навчального року	14	5	6	4
Кінець I семестру	14	7	8	7
Кінець навчального року	14	10	12	10

Література

1. *Allwright R.L.* The Importance of Interaction in Classroom Language Learning // Applied linguistics. Oxford University Press. – 1984. – Vol.5. – No.2. – P. 158.
2. *Palmer H.E.* The Principles of Language Study. – London. – 1998.
3. *West M.* How to Use the New Method Conversation Course. – London. – 1989.
4. *West M.* On Learning to Speak Foreign Languages. London. – 1999.

Анотації

У статті розглянуто один із найефективніших прийомів формування й розвитку комунікативної компетентності – полілог, який є природною формою спілкування у різних сферах діяльності людини. У навчанні він допомагає розвивати вміння та навички формулювання висловлювань, що сприяє їх використанню в нових ситуаціях.

В статье рассмотрен один из самых эффективных приёмов формирования и развития коммуникативной компетентности – полилог, который является естественной формой общения в различных сферах деятельности человека. В учёбе он помогает развивать умения и навыки формулирования высказываний, что позволяет использовать их в новых ситуациях.

The article is devoted to one of the most effective ways of communicative competence forming and development – polylog, which is a natural form of communication in different spheres of people's activity. In educational activity it allows to develop not only skills in statement formation but also teaches students to use them in new situation.

Ключові слова

Комунікативна компетентність, полілог, спілкування, формулювання висловлювань, мовленнєва взаємодія, іншомовне висловлювання, метод навчання, вміння та навички.

Коммуникативная компетентность, полилог, общение, формулирование высказываний, речевое взаимодействие, иноязычное высказывание, метод обучения, умения и навыки.

Communicative competence, polylog, communication, formulating of statements, speech interaction, foreign statement, teaching method, skills.